

Ukázka

písmo a jazyka cyrillo-methodějského.

Svaté a věčně slavné paměti slovanských proučitelů.

Do kterého slovanského nářečí, starobulharského či pannonského, překládali svatí apoštolé slovanští Konstantin-Cyryl a Method první písmo svaté? Psali písmem hlaholským či písmem cyrilským? Otázky tyto zabývají historiky a jazykozpytce již déle než století. Zatím potýkají se dvě hypotézy. Přívrženci hypotézy starobulharské tvrdí, že jazyk, jímž nejstarší bohoslužebné knihy slovanské sepsány jsou, jest mateřský jazyk bratří soluňských, jazyk tehdejších Bulharů (vlastně bulharských Slovenů). Tuto domněnku zastává nyní většina slavistů. Miklošič a jeho škola dokazuje, že jazyk prvotního překladu písem svatých bylo nářečí pannonských Slovenů, okolo jezera Blatenského osedlých a dávno vyhynulých: hypotéza pannonská. Miklošič dokazuje spolu, že jazyk pannonsko-slovanský byl nejbližší příbuzný nynější slovinštině.

Posvátnému jazyku slovanskému dávají různá jména: Rusi jej nazývají církevně-slovanským, škola Miklošičova staroslovanským anebo pannonsko-slovanským, jiní starobulharským, Němci někdy altkirchenslavisch. Nejprůpadnější zdá se jméno staroslovanský, poněvadž se tak vždycky v pramenech jmenuje. Papež Jan VIII. píše r. 880 o litteræ sclavinisæ.

Co do písmo má se vůbec za to, že hlaholice je starší než cyrillice a že vznikla z řecké kursivy; cyrillice je málo změněná řecká versála (velká písmena). Cyrillická písmena malá i velká mají jeden tvar; srovnajme na př. cyr. Γ (g) s řeckou versálkou Γ . Nejnovější bádání (Die alban. und slav. Schriften od dra. L. Geitlera) připisuje však opět svatému Cyrylovi písmo, jež má po něm jméno. Cyrillice stala se písmem světovým.

Písmena řeckého původu jsou v cyrillici tato: $\alpha = a$, $\beta = b$, $\nu = v$ (z řeckého $B = v$), $\gamma = g$, δ (řecké Δ) = d , $\epsilon = e$, $\varsigma = dz$, $\zeta = z$, $\iota = i$, $\eta = i$ (z řeckého $H = i$), $\jmath = j$, $\kappa = k$, λ (řecky Λ) = l , $m = m$, $n = n$, $o = o$, $\pi = p$, $\rho = r$, $\sigma = s$, $\tau = t$, $\upsilon = u$, $\phi = f$, $\chi = ch$, $\omega = o$; k těmto můžeme ještě přidati tři svaznice: $\theta = ju$, $\alpha = ja$, $\kappa = je$. Konečně písmena $\xi = x$ (Ξ), $\psi = ps$ (Ψ), $\theta = th$ (Θ), $\nu = y$ (ν), jež se toliko v cizích, zejména řeckých slovech vyskytují.

44

K naučení se těmto písmenům poslouží snad již tyto příklady (slova vesměs staroslovenská): вода = voda, глава = glava, гора = gora, крило = krilo (křídlo), лono = lono (lůno), молитва = molitva, наковало = nakovalo (kovadlo), небо = nebo, нога = noga, оба = oba, сестра = sestra, сила = síla, слава, слово, серебро, трава, оухо, оуста, хризма, хранили.

Připom. Poněvadž řeč staroslovenská náleží bez odporu k jižním jazykům, vyslovuje se po způsobu jejich, tedy na př. хранили jako chranyty, nikoli chraniti. Jak se ostatně vyslovovalo, jaký byl přízvuk, toho se posud nikdo bezpečně nedopátral: Miklošič vyslovuje staroslovenská slova po způsobu své mateřštiny, řeči slovinské.

Nefeckých písmen obsahuje cyrillice méně než řeckých, totiž následujících 13: ж = ž, ч = c, ѣ = ě, ш = š, ѡ = št (anebo шт); potom dvě polohlásky či slabé hlásky, tak nazvané jery: ѣ sluje jer a zní asi jako krátké u; ѣ sluje jeř či jeřík a zní asi jako krátké i. Z jeru (ѣ) a z і skládá se písmeno ѣ = y (rovná se polskému nebo ruskému y, méně německému ü). Písmeno jménem jať ж vyslovují obyčejně jako dlouhé é, ê, po způsobu Slovinců. Kromě těchto znaků měla stará slovenština ještě čtyry nosovky (nosové hlásky či jusy): а = en, е, ж = on, а; a předjotované (s předražným j): я = je, ѡ = ja. Nosovka а zněla jako polské e, franc. in (vin); nosoka ж pak jako polské a, franc. on (bon).

K utvrzení se v těchto písmenech přečteme si a opišme několikrát tato slova: лице = lice, агна = agne (jehně), влукъ = vluku (vlk), влать = vlasti (moc), брѣна = brěna (břímě), диаволъ = dijavolu (dábel), жиъ = žizni (život), жрътва = žritva (oběť), жатка = žetva (žatva), єпископъ = jepiskopu (biskup), єрєи = ijerei (kněží), ѡма = jama. сынъ = synu (syn), сѣдъ = sađu, сѣяти = sějati (síti), юнъ = junu (mladý). цркви = crikvy (církev, chrám), чаши = čaša (číše), цриноризичи = crinorizici (mnich, v černé říze), село = dzělo (velmi), оумѣж = uměja (umím, staročesky: uměju), оумѣжи = umeješi (umíš), оумѣхъ = uměchu (uměl jsem, aorist), оумѣхъ = uměachu (uměl jsem, imperfektum), єсмь = jesmi (jsem), єси = jesi (jsi), єстъ = jestu (jest), єсѣ (my dva jsme), єста (vy dva jste), єсте (oni dva jsou), єсмъ (jsme), єсте (jste), єтъ (jsou).

Nejstarší cyrilský rukopis s připsaným letopočtem jest **Ostromírovo evangelium**, přepsané v Novgorodě u jezera Ilmeňského v letech 1056 a 1057 z předlohy z jihu (z Bulharska) přinesené. Jiné nedatované rukopisy, jak cyrilské tak hlaholské, mohou býti starší než Ostromír. Tak se kladou Evangelium Zografské, Assemanovo či Vatikánské atd. do X. století; vznikly tedy asi 100 let po smrti svatých apoštolů slovanských.

K studiu jazyka staroslovenského doporučuje se především Srovnávací grammatika jazyků slovanských Fr. Miklošiče ve 4 svazcích, pak Starobulharská grammatika Leskienova (s hojnými texty a slovníkem). Ku čtení jest nejprůhodnější Evangelium sv. Matouše vydané od Miklošiče (Videň 1856. Cena 1 zl. 80 kr.). Ostromírovo evangelium vydal V. Hanka v Praze.

Počátek Evangelia sv. Jana

věrně dle rukopisu Ostromírova.

Искони бѣ слово, и слово бѣ отъ бога и богъ бѣ слово. се бѣ искони
оу бога. и тѣмъ вса быша. и безъ него ничтоже не бысть, еже бысть.
къ томъ животъ бѣ. и животъ бѣ сътъ уловкомъ, и сътъ бѣ тѣмъ
скытитъ са. и тѣмъ его не обатъ. бысть уловекъ носълаиъ отъ бога, и
имену Ноамъ. тѣ приде къ съвѣдѣтельство, да съвѣдѣтельствуютъ о сътъ,
да къси крѣжъ имѣть ны. не бѣ тѣ сътъ, нѣ да съвѣдѣтельствуютъ о
сътъ. бѣ сътъ истинныи, иже просвѣтитъ къ сакого уловекъ градица къ
миръ. къ миръ бѣ. и миръ тѣмъ бысть, и миръ его не позна. къ сномъ
приде. и сонъ его не приима. ианко же ихъ приять и, дастъ имъ областъ
удомъ божиемъ быти, крѣожиситъ къ нма его иже ни отъ крѣки ни
отъ похоти изътѣскыи ни отъ похоти мжжѣскы родина са. и слово пакъ
бысть и къселъ са къ ны, и видѣхомъ славу его. слава изко единоуадаго
отъ отца исплъна блгодати и истинны.

V ýklad. Iskoni z počátku. — bě (bylo) je imperfektum: běchъ
byl jsem, bě byl jsi, byl; bechomъ byli jsme, bête byli jste, běše byli.
se = toto; съ tento, si tato. — byšъ bylo, stalo se (lat. facta sunt) je
aorist: bychъ, by (bystъ); bychomъ, byste, byšъ. — ničtože nic. —
ježe — jež. — svѣtъ = světlo. — obetъ (objala, obsáhla) je aorist: obechъ
(objal jsem), obę anebo obetъ objal jsi a objal. — tѣ ten. — pride
anebo priide (aor.) přišel. — svѣdѣtěl'stvo svѣdectví. — vѣra ima (víro
jmu; odtud věrojatně) věřim. — nъ ale, nýbrž. — istinъ pravdivý,
pravý. — grędy přicházeje, gen. akk. gredašta přicházejícího. — pozna
(aor.) poznal. — prijеšъ (aor.) přijali: prijehъ přijal jsem. — jeliko že
ichъ = kolik pak jich. — prijētъ = přijalo; srov. obetъ. — dastъ dal;
aor. jako bystъ: dachъ (dal jsem), da anebo dastъ dal jsi a dal jest. —
oblastъ moc. — čędo dítě. — pochotъ žádost, vůle. — plъtъskъ tělesný.
— rodišъ se (aor.) narodili se. — plъtъ tělo, pleť. — vъseli sę (aor.)
vsídlilo se, přibylo. — vidѣchomъ (aor.) viděli jsme. — jedinočędyj jedno-
rozený. — isplъnъ (plný) je nesklonné (nemění se); forma isplъnъ (rusky:
polnyj) prozrazuje, že písař Ostromírova Ev. byl rodem Rus. — blagodatъ
milost. — istina (to co jest) pravda.

Modlitba Páně. (Mat. VI.)

Podle normalisovaného vydání Miklošičova: Ev. s. Matthæi.

Отъче нашъ иже еси на небесехъ, да скытитъ са нма твою, да приндѣтъ
цѣсарьстие твою, да бѣдетъ воля твоя изко на небеси и на земли. хлѣбъ
нашъ иждивитыи даждъ намъ дньсь, и остави намъ дългы наша якоже и мы
оставляемъ дължникомъ нашимъ, и не къведи насъ къ искушению, нѣ
избави насъ отъ лѣкалаго ямимъ.

V ýklad. iže jenž. — nasaštъnyj (cyr. ѣ = j) dostatečný, potřebný.
V jiném rukopise čte se překlad: nastavšaago dne. — lakavoje zlé.

Z téhož vydání. Mat. V. 1—12. 37—48.

Оузырѣтъ же народы многы възиде на горѣ и яко сѣхъ, присѣж-
ниша къ нѣмоу оуусници юго. 2. и открьзъ оуста свои оууаше ѿ гла-
голю. 3. блаженни ништии доухомъ, яко тѣхъ есть цѣсарьственне небесное. 4. блаженни плачущии сѧ, яко ти оутѣшатъ сѧ. 5. блаженни кротѣи, яко
ти наследятъ земли. 6. блаженни алчущи и жаждущи правды, яко
ти насытитъ сѧ. 7. блаженни милостивни, яко ти помилуютъ бѣдѣхъ.
8. блаженни умишати срѣдѣхъ, яко ти боги оузырѣтъ. 9. блаженни съмир-
яишестей, яко ти сынове божии нарекутъ сѧ. 10. блаженни изгнании правды
ради, яко тѣхъ есть цѣсарьственне небесное. 11. блаженни есте югда по-
носить камъ и ижедежъ и рекатъ въсакъ зълъ галголъ на кы лѣжаше
мене ради. 12. радуйте сѧ и веселите сѧ, яко мѣзда ваша многа есть
на небесехъ. тако бо изгнаша пророки иже быша прежде васъ. 37. бѣди
же слоко ваше ией ией, ни ни. лихои же сихъ отъ неприязни есть. 38. слы-
шасте яко реуено бысть. око за око и зѣбъ за зѣбъ. 39. азъ же галголю
камъ не проткнети сѧ зѣлоу. и аште та кѣто оударитъ въ деснижъ ланишъ,
обрати нѣмоу и дроуижъ. 40. и хоташтоуоумоу сѣдъ прияти съ тобоу
и ризжъ твою възати. отъноусти ишов и срауишъ твою. 41. аште кѣто
пониметъ та по силѣ иыприште иудию. иди съ нишъ дѣхъ. 42. просаштоуоумоу
оу тебе данъ, и хоташтаго оу тебе зѣмти не открати. 43. слышасте яко
реуено бысть. възлюбивши искрѣннаго своего и възненавидѣши крага сво-
его. 44. азъ же галголю камъ. любите крагы ваша, благословите възлюбивша
кы, добро творите ненавидѣвшимъ васъ и молитъ сѧ за творивша вамъ
иуасти и изгонивша кы. 45. яко да бѣдете сынове отца вашего иже
есть на небесехъ, яко слышѣе свое слышѣтъ на зѣлы и на блггы и дѣждѣхъ
на правды и на неправды. 46. аште възлюбите любивша кы, кѣмъ
иудѣ иыате; не и мытарисъ тожде творить; 47. и аште цѣлоуисте дроугы
ваша тѣкѣмо, убо лихо творите; не и мытарисъ аи тако творить; 48. бѣдете
оубо кы съкрѣпени яко отца вашъ небесный съкрѣпенъ есть.

V ýklad. otvřezъ otevřev. — pravdy radi pro spravedlnost; mene
radi pro mne. — ponositi = tupiti. — iždenatъ vyženou. — nepřijazně
zlé. — lanita skráň. — sračica košile. — přiště míle, hon. — zajeti
vypůjčiti. — iskrně bližní. — napastь pokušení. — mytatъ publikán.
— svřženъ dokonaly.

Fr. V.

